

Регіоналізація і глобалізація

Микола БЕЛОПОЛЬСЬКИЙ

**ДО ПИТАННЯ
ПРО РОЗВИТОК ЦИВІЛІЗАЦІЇ
ЯК ОРГАНІЧНОЇ ЄДНОСТІ ЛЮДСТВА
І НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ****Резюме**

Загроза всьому живому на Землі виходить із двох боків. З одного боку, – природні катаклізми (вплив космосу, зміна клімату, активізація вулканічних вивержень, цунамі тощо), а з іншого, – штучно створені людиною негативні явища (військові конфлікти, хвороби, голод, політичні, економічні, соціальні кризи тощо). Ці негативні явища, поєднуючись, змушують замислитись усіх розумних людей, що планета і цивілізація дійсно в небезпеці. Розробляються ідеї наукової теорії розвитку цивілізації як органічної єдності людства і навколишнього світу.

Ключові слова

Планета і цивілізація в небезпеці, природні катаклізми, штучно створені людством негативні явища, об'єднання людства, інтелектуальний шлях розвитку, теорія розвитку суспільства (держави) та світу, потенціал розвитку світової цивілізації.

© Микола Белопольський, 2006.

Белопольський Микола, докт. екон. наук, професор, віце-президент Академії економічних наук України.

Вступ

Планета і цивілізація в небезпеці! Тривожно звучать актуальні висновки. Ці попередження мають два аспекти.

З одного боку, – космічні впливи і назрілі антагоністичні суперечності між людиною і природою, а з іншого – суперечності всередині людського буття. Тобто несправедливий перерозподіл додаткового продукту створює серйозні кризові явища на індивідуальному, державному і міждержавному рівнях.

Йдеться про критичну межу, якої не можна допустити, бо це в перспективі може призвести до смертельної деградації як природи, так і людини.

Тривожно звучать виступи багатьох учених про майбутнє цивілізації, і можна впасти в песимізм від тієї трагічної долі, яка чекає людство при накопиченні та підсумовуванні, а у багатьох випадках і накладенні одних негативних наслідків на інші в усіх земних сферах політичної, виробничо-господарської, соціально-економічної, екологічної та інших взаємодій людини на планеті.

Чи є вихід із ситуації, що склалася? Так, є! І визначити його повинна сама людина, її розум. Саме людина, володіючи від природи найвищим розумовим потенціалом, і створила таку ситуацію на планеті. Тому людині слід виправляти ті негативні помилки, яких вона припустилася у своєму розвитку.

Сьогодні, як ніколи, перед науковцями світу стоїть гостра і дуже відповідальна проблема – розробити наукову теорію розвитку й удосконалення цивілізації на майбутнє без катаклізмів або хоч би звести їх до мінімуму. Я вважаю, що це повинна бути не просто теорія, а окрема, єдина і фундаментальна наука про розвиток і вдосконалення суспільства та світу загалом.

Така наука має бути створена колективною творчістю інститутів, учених, керівників держав, партій і навіть простими, але розумними людьми. На моє переконання, це має бути енвайроніка – наука про розвиток і вдосконалення суспільства та світу [1].

1. Що загрожує планеті та цивілізації

1.1. Космічна і природні небезпеки

Упродовж усього існування планета Земля завжди зазнавала впливу космічних прибульців, які істотно, іноді катастрофічно, змінювали флору і фауну. У масштабах Земної кулі систематично відбуваються катастрофи, шторми, посухи, руйнування, смерчі, урагани, порохові бурі, обвали, тривалі дощі, град, повені, тайфуни й інші аномальні природні явища, небезпечні для існування людей і всього живого. На думку деяких учених, клімат, як утім і вірогідність епідемій, стихійних лих, авіакатастроф, воєн залежить від сили взаємодії Сонця і планет. Тобто, погодно-кліматичні зміни повторюються через певні проміжки часу (доведено, що цей період триває 24 роки). Поправку при цьому варто робити на силу взаємодії Землі та барицентру Сонячної системи (це центр маси всіх об'єктів Сонячної системи, що постійно переміщується через рух планет. Він розташований приблизно в мільйоні кілометрів від Сонця). Саме під впливом барицентру підвищується або знижується атмосферний тиск то у Північній, то у Південній півкулі. Саме від нього і залежить циркуляція атмосферного повітря в масштабах Земної кулі і змінюється, незалежно від пори року, погода. Вона істотно, причому негативно, відбивається на здоров'ї людей і тварин. Крім того, ці природні катаклізми завдають світовій економіці збитків у сотні й тисячі мільярдів доларів США.

Російський професор Олексій Дмитрієв, фахівець у галузі екологічної геології, застосовуючи методи логіко-математичного аналізу, довів, що взаємодія Землі і космосу приносить цілу низку небажаних явищ для існування всього живого на планеті. Він стверджує, що космос в останні декілька десятиліть істотно змінює атмосферу Землі й інших планет Сонячної системи. Професор пояснює цілий ряд небезпечних земних тенденцій. Так, за період з 1975 р. вулканічна активність зросла на 500%, із 1973 р. землетрусів стало більше на 400%, за тридцятирічний період (1963–1993 рр.) усяких стихійних лих стало більше на 410%! Усе це пояснюється реакцією Землі на зміну космічних умов.

На думку цього науковця, вся наша Сонячна система переміщується зараз в іншу частину галактики – у напрямку до сузір'я Геркулеса. Десь із середини 50-х років і донині ми перетинаємо магнітосмуговий галактичний струмінь і натрапляємо на скупчення речовини (іони водню, гелію, гідроксидів, кисню тощо). Потoki замагніченої плазми почали надходити всередину Сонячної системи. Зростає кількість речовини у просторі між планетами. Земля стала швидше реагувати на Сонце – хмара речовини плазми іноді досягає орбіти Землі не за 1,5–2 доби, а менш ніж за 10 годин! Причина в тому, що Сонячна система в даний час занурилася у водневий «міхур». Це

підтверджують і дослідники НАСА, які обнародували отримані дані через Інтернет у червні 1999 р. Зростання вмісту водню в міжпланетному просторі й в усій Сонячній системі означає, що різко зросла швидкість обміну речовиною й енергією планет і Сонця одне з одним. Постійне внесення до атмосфери Землі додаткової енергії та речовини спричиняє всі ті зміни, які ми спостерігаємо навколо, зокрема глобальні потепління, затьмарення й інші явища. Не виключено, що услід за Ураном і Нептуном наша планета поміняє полюси, що теж нічого доброго Землі не віщує [2].

Деякі вчені вважають, що наша планета входить у небезпечний період своєї історії – таку думку висловила на сторінках британської газети «International Herald Tribune» група авторитетних учених світового масштабу. Серед них, зокрема, Берт Болен – засновник Міжурядової комісії зі зміни клімату, Пол Крутцен – Нобелівський лауреат 1995 р. з хімії, Віл Стеффен – директор міжнародної програми «Геосфера – Біосфера» і комісар Євросоюзу з навколишнього середовища Марго Воллстром.

Ймовірно, що саме зараз людство може перетнути якісь бар'єри, навіть не знаючи про їх існування, і запустити зміни, які неможливо буде обернути назад.

Спираючись на ідеї академіка В. Вернадського, ці науковці доводять, що за останні роки наша планета змінюється особливо швидко. Зміни – це природний життєвий процес, але в останні декілька десятиліть цілий ряд екологічних чинників вийшли за межі варіативності, характерні для останніх 500 тис. років. Найбільший неспокій викликають масштаби і швидкість змін, спровокованих людиною. Ці зміни відбуваються принаймні вдесятеро швидше, ніж будь-які природні зміни, що відбулися за останні півмільйона років.

Публікації деяких авторів у «International Herald Tribune» прогнозують вірогідність того, що після 2050 р. розпочнуться стрімкі регіональні зміни клімату, зумовлені змінами океанських течій, і незворотні зміни, такі як танення крижаної шапки Гренландії та підйом рівня моря на 6 м. Вони також вважають, що Земля увійшла до епохи антропоцена – геологічної епохи, в якій люди стануть значущою, а іноді й домінуючою екологічною силою. Тому науковці закликають бути обережними, адже природні системи дуже легко переходять від одного стійкого стану до іншого.

«Глобальне потепління», що триває, призводить до зростання інфекційних захворювань у багатьох країнах світу. Хай не у 2007 р., але до середини ХХІ ст. очікується підвищення середньорічної температури на 3–4° С.

До чого це може призвести? Так, наприклад, танення вічної мерзлоти в Західному Сибіру, Якутії, уздовж Арктичного побережжя і півночі Європейської частини Росії призведе до аварій у системі водопостачання і каналізації, внаслідок яких збудники хвороб можуть потрапити в питну воду, а це загрожуватиме спалахами холери, черевного тифу, гепатиту, дизентерії та інших «водних» хвороб, викликаних простими мікроорганізмами.

Триватиме подальше розповсюдження таких інфекцій, як енцефаліт і борреліз, оскільки територія проживання енцефалітних кліщів стрімко розширюється. Не дадуть про себе забути і «старі нові» хвороби, наприклад кримська лихоманка. Особливої уваги вимагає «пташиний грип», який заявлятиме про себе з поверненням навесні перелітних птахів. Але людству потрібно бути готовим не тільки до пташиного грипу. Бактерії та віруси еволюціонують набагато швидше за людину, тому варто чекати у відносно нешкідливих бактерій появи нових, небезпечних для людини властивостей.

Учені б'ють на сполох: хвороби вірусного походження розповсюджуються дедалі стрімкіше і набувають загрозливих форм. Більш того, віруси поведуться дуже агресивно, що пов'язано з порушенням екологічної рівноваги у природі, посиленням антропогенного навантаження на навколишнє середовище.

Цікаво, що впродовж останніх ста років науковці неодноразово змінювали свої уявлення про природу вірусів, вважаючи їх спочатку шкідливими речовинами, потім – однією з форм життя. Нині переважає думка, що віруси займають особливу нішу між живими і неживими світами і є активними (якщо не основними) учасниками еволюції.

Потрібно зазначити ще одне небезпечне для нашої планети явище – глобальне затемнення. Якщо факт глобального потепління нині мало в кого викликає сумніви, то значно менше відомо навіть у найбільш екологічно занепокоєних колах про глобальне затемнення. Дослідження науковців на різних континентах земної кулі підтверджують, що на людство чекає ще одна проблема – дефіцит сонячного світла. Оцінюється він по-різному. Так, британська газета «The Guardian» повідомляє, що за останні роки кількість сонячного світла, що досягає поверхні Землі, скоротилася на 20%. Учені США встановили, що з кінця 50-х до початку 90-х років минулого сторіччя кількість сонячного світла, що досягає земної поверхні, зменшилася на 10%. У деяких регіонах, таких як Азія, Сполучені Штати і Європа, світла стало ще менше. У Гонконзі стало темніше на 37%. Втрату світла над територією колишнього СРСР оцінили у 20%. Причиною нової напасті є негтовна діяльність людини з перетворення навколишнього світу [2]. Зараз стають відомими дійсні масштаби тривожного явища. Доктор Хенсен відзначає: «Дані спостережень на 100 метеостанціях, розташованих по всьому світу, показують, що кількість сажі в атмосфері у два рази більше, ніж передбачалося раніше». Сонячне затемнення небезпечне багатьма негативними наслідками для всього живого на Землі.

1.2. Небезпеки від політичної, виробничо-господарської, соціально-економічної та інших видів діяльності людини

Ще у 1904 р. академік В. Вернадський говорив про те, що одного разу прийде час, коли людині доведеться взяти на себе відповідальність за подальшу долю біосфери. Ми вважаємо, що на межі тисячоліть цей час уже настав. І, мабуть, першим завданням, яке постає перед цивілізацією, буде проблема оцінки граничних навантажень на природу, які ще дозволені людині.

Це означає, що людина в першу чергу має знати межі тих дій на біосферу, які не призведуть до біфуркаційних значень її параметрів, що може спричинити непередбачувану зміну характеристик навколишнього середовища. У результаті може виникнути така біосфера, в якій людині місця вже не буде [3].

Безумовно, названі проблеми не можна зводити тільки до економіки. Ситуація невимірно ширша і глибша – вона впирається у проблему розвитку всіх видів діяльності (політичної, виробничо-господарської, соціально-економічної тощо). Так, не маючи наукової теорії розвитку суспільних систем (держав і світу загалом), людство прийшло до серйозної кризи світової цивілізації.

До основних «рукотворних» проблем людства належать:

- загроза загибелі цивілізації у вогні великої термоядерної війни;
- загроза загибелі у «малих» війнах, міждержавних, міжнаціональних конфліктах, антагоністичних суперечках, політичному авантюризмі;
- антагоністична суперечність між людиною і природою. Людина, забувши, що вона є частиною природи, «озброївшись» науково-технічним прогресом, намагається володарювати над нею. Це може призвести до серйозної екологічної катастрофи, тобто спустошення природного простору, в якому ми живемо, і знищення в самій людині шляхетної краси навколишнього світу;
- перенаселеність Землі, до того ж нерівномірна. Це призводить до агресивності внаслідок скупченості безлічі індивідів в обмеженому просторі, браку сільськогосподарських угідь, продуктів харчування, пошуків засобів захисту від надмірних соціальних контактів;
- егоїзація людства. Зростання егоїзму можна спостерігати в сімейних і виробничих відносинах між людьми, у відносинах між підприємствами, галузями і навіть державами;

- зростання бездуховності, занепад особистої та державної моралі, недотримання законності та прав людини в багатьох країнах світу. Це виявляється більшою чи меншою мірою в загальному збільшенні кількості кримінальних злочинів, націоналістичному і політичному тероризмі, руйнівному розповсюдженні алкоголізму і наркоманії;
- прискорення темпів людської життєдіяльності. Швидкість усіх видів взаємодій людини за останнє сторіччя збільшилася в декілька сотень разів. Це можна порівняти із швидкістю пересування. Якщо, наприклад, у кінці XIX ст. швидкість пересування становила 30–40 км/год (біг коня), то зараз – 2 тис. км/год і більше. При таких життєвих швидкостях, і якщо ще мета людства не дуже ясна, навіть невеликі збої в державних механізмах призводять до негативних наслідків. Крім того, такий прискорений темп розвитку призводить до ефекту бігу людства наввипередки із самим собою. Звідси – згубний для людей прискорений розвиток техніки, жадаба збагачення і конкуренція, що роблять людей сліпими до всіх справжніх цінностей і не залишають їм часу для суто людської діяльності – мислення;
- еволюційні кризи, викликані власною активністю нерівноцінних систем, – біологічних і соціальних організмів.

Після перерахування всіх негативних чинників, які можуть занапасти людство, і усвідомлення, хто це зробив, постає питання: чи є в цієї живої істоти (людини) розум? Невже до такого загрозливого стану може призвести людство Homo Sapiens? Виявляється, що може. Але це не її провина, а її біда. Біда саме в тому, що вона не відала, що творила.

Можна погодитися з науковцями, які доводять, що багато проблем можна вирішити на основі використання сучасних науково-технічних досягнень. Так, у них акумульовані величезні інтелектуальні можливості, але їх недостатньо для вирішення всіх проблем. Науково-технічний прогрес сам по собі не принесе великої користі, якщо не буде єдиної наукової теорії розвитку світу. Вона має сформулювати закони перебудови виробничих і господарських систем, держав і світу загалом як єдиного організму.

Природно, при вирішенні глобальних програм будуть потрібні не тільки фундаментальна наука і наукова теорія, а й єдиний координаційний центр, який міг би скеровувати і реалізовувати всі програми. Таким усесвітнім управлінським центром має стати Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка вже зараз несе «зародки» світового уряду і якій чужі будь-які інші цілі, окрім загальнолюдських.

2. Глобалізація – веління часу

Глобалізація визначає розвиток сучасного світу. Затвердження нових технологій, торгових взаємин (СОТ) зближує міжнародні процеси купівлі-продажу. Розвиток цивілізації неминує веде до інтеграції національних держав.

М. Уотерс визначає глобалізацію як соціальний процес, у ході якого стираються географічні межі соціальних і культурних систем, і населення дедалі більше усвідомлює зникнення цих меж. Під глобалізацією також розуміють розповсюдження західної моделі розвитку на решту всіх країн планети, що, фактично, слугує теоретичним обґрунтуванням односмугового (універсального й ідеального) світового порядку [4].

Можна обговорювати варіанти конкретних напрямів і механізмів розвитку глобалізації, але поза сумнівом одне – формуванню цілісної глобальної цивілізації немає альтернативи. Це як даність, яку неможливо ігнорувати. Залишається лише робити все необхідне, щоби зайняти гідне місце у світі, який глобалізується, знайти оптимальний ритм і режим адаптації національних економік до закономірностей світового розвитку. Тобто кожна держава, яка прагне до інтеграції, має влитися своєчасно й органічно, без помилок і провалів, неминує у разі відсутності глибокого і продуманого аналізу дійсності, в якій ми живемо [5].

В умовах світових інтеграційних процесів для країн світу виникає проблема створення глобальної системи регулювання розподілу вигод, яка б чітко враховувала баланс інтересів різних держав. Інакше у світі наростатимуть загрози розповсюдження природних, техногенних, гуманітарних катастроф, міжетнічних і міжконфесійних протистоянь, торговельно-економічних воєн та інших конфліктних ситуацій.

Практичний досвід показав, що тільки конкурентоспроможні на світовому ринку держави повною мірою користуються перевагами глобалізації, а отже, гарантують гідні стандарти якості життя своїм громадянам. Тому в умовах глобалізації держав на перший план виходить проблема конкурентоспроможності. І ця проблема має не лише економічний, а й гуманітарний, політичний, виробничо-господарський, соціальний, технологічний та інші виміри, тобто має сприйматися в найширшому сенсі.

Глобалізація обумовлює необхідність того, щоб усі країни, які прагнуть до інтеграції, забезпечили формування політичних, економічних, соціальних, екологічних, культурних, ідеологічних та інших процесів як єдиної цілісної системи, відповідно до загальноприйнятих міжнародних правил. Світова спільнота не зможе прийняти до своїх лав держави, які не дотримуються вимог інтеграційного об'єднання. При цьому уряди держав мають усвідомлювати: якщо їх народи опиняться на «узбіччі» світової спільноти,

неминуче відбудеться втрата темпів економічного розвитку, технологічна стагнація і розповсюдження бідності.

Для багатьох країн світу глобалізація висуває гострі питання економічного реформування, зміни структури товарного виробництва, досягнення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Водночас, здійснюючи інноваційну економічну політику, держави повинні створювати сприятливі умови для формування могутніх національних компаній, спроможних успішно конкурувати у глобальному економічному середовищі. Це дає змогу адаптуватися до пріоритетних напрямів розвитку світової економіки, щоб сповна скористатися перевагами міжнародної торгової системи.

Потрібно зазначити, що в умовах глобалізації людство, на жаль, не сформувало світового порядку. Досі в різних регіонах Земної кулі ціла низка країн обмежується об'єднаннями і групуваннями за своїми регіональними інтересами. Очевидно, повної інтеграційної єдності розвитку всіх держав з усіх напрямків ми досягнемо ще не скоро.

В умовах глобалізації істотно активізується експортно-імпортна діяльність. При цьому набувають нової якості і перебудовуються фінансові та банківські служби. Робота їх зводиться як до спрощення, так і до посилення контролю за грошовими потоками при зниженні кредитних та інвестиційних ризиків. На жаль, глобалізація надзвичайно загострює проблеми корупції та криміналізації бізнесу. Адже глобальна лібералізація економічної діяльності створює сприятливіші можливості не тільки для легального, а й для нелегального бізнесу. Це вимагає енергійних, узгоджених із міжнародним співтовариством заходів з боротьби із кримінальною та корупційною діяльністю у фінансовій сфері.

Глобалізація виробничо-господарської та соціально-економічної діяльності викликає найгострішу необхідність упровадження таких принципів політичної організації суспільства, як верховенство права, прозорість ухвалення державних рішень і рівний доступ до інформації, активне залучення інституцій цивілізованого суспільства до визначення пріоритетів суспільного розвитку і контролю над цими процесами.

3. Об'єднання всього інтелектуального потенціалу світу – основний шлях порятунку світової цивілізації

Об'єднатися, щоб вижити, – так на перспективу можна визначити розвиток світової цивілізації. Так було завжди в усіх людських і тваринних спільнотах. Коли створювалася смертельна загроза або екстремальна ситуація для людей, вони об'єднувалися у групи, співтовариства, нації. Разом вони ставали сильнішими та мудрішими, знаходили вихід зі становища, яке склалося, і виживали, вигравали компанії, війни, прискорювали процес розвитку тощо. Отже, об'єднання – це майбутнє людства, його перспектива та надія; іншої альтернативи сучасним викликам не може бути. Стоїть питання, як об'єднуватися: на яких принципах, ідеях, яку розумну основу закласти в цю надзвичайно важливу проблему.

Над ідеями об'єднання націй світу працювали багато учених, правителів, політиків. «Людство – одне дихання, одна жива тепла істота. Боляче одному – боляче всім. Вмирає один – мертвіють усі. Геть людство-пил, хай живе людство-організм... Будьмо людством, а не «человеками» насправді». Так писав у 1921 р. Андрій Платонов.

У цьому щирому і палкому заклик революційний романтик Платонов чи не дослівно відтворював одну з найістотніших думок філософа і богослова Володимира Соловйова: «... ми повинні розглядати людство в його цілому, як велику збірну істоту або соціальний організм, живі члени якого представляють різні нації. З цієї точки зору очевидно, що жоден народ не може жити в собі, через себе і для себе, але життя кожного народу являє лише певну участь у загальному житті людства» [6]. А ось вислів ученого-лікаря Миколи Амосова: «Природа задала нам три програми: «для себе», «для роду», «для виду». Інакше: собі, сім'ї, усім людям».

Усі: і Микола Амосов, і Володимир Соловйов, і Андрій Платонов – висловлювали одну з найпринадніших і фатальних ідей усієї історіософії – ідею певної єдності людського роду і дійсного єднання розкиданих по світу людей у велику дружну вселенську сім'ю, ідею надання людству, як системному цілому, онтологічного статусу.

Як і інші, великі й фатальні задуми, ця ідея була сама по собі інтернаціональна і, звичайно, зовсім не нова. Уявлення про те, що у стародавні часи діти Землі жили єдиною одномовною сім'єю, а потім були покарані різноманітністю, і що прийде день, коли гріх спокутуватиметься і люди, які сповідують неоднакові політичні переконання та релігійні вірування, не тільки встановлять один з одним міцні зовнішні зв'язки і відчують себе частиною загальнолюдського цілого, об'єднують зусилля в ім'я загальної справи,

– сягає корінням чи не в первозданні пласти різних культур. Про це говорили і стародавні греки, і східні мудреці, і європейські середньовічні мислителі.

Із дедалі більшою силою ідея єднання людей починає звучати у ХХ ст., в атмосфері революційних бур і науково-технічних відкриттів. Найнаполегливіше цей мотив повторюється, звичайно, у Росії – у Миколи Федорова, Костянтина Ціолковського, Володимира Вернадського, Олександра Чижевського, Михайла Пришвіна... «Людина вперше реально зрозуміла, – пише В. Вернадський, – що вона житель планети і може – повинна – мислити і діяти в новому аспекті, не тільки в аспекті окремої особи, сім'ї або роду, держави або їх союзів, а й у планетному аспекті» [7].

Прагнення до єднання з іншими спільнотами (не завжди, утім, на рівноправній основі) пронизує всю історію людства. Навіть ті спільноти, які прагнули соціально й культурно виділитися зі світового етнічного середовища і доходили при цьому до націоналістичних крайнощів, як і ті, хто шукав шлях до самозбереження в ізоляції від зовнішнього світу, навіть вони раніше або пізніше вимушені були змінювати стратегію, вступати в обмін діяльністю та її продуктами з іншими спільнотами, встановлювати з ними інтеграційні зв'язки.

Практична взаємодія народів у сфері економіки і політики, що ставала від століття до століття дедалі більш інтенсивною; зародження і зростання глобальних проблем – глобальних не тільки за масштабами охоплення, а й за «масштабами суб'єкта», здатного впоратися з цими проблемами, – орієнтували людину у бік тих же очікувань, народжували уявлення, що тільки всім миром можна вижити і йти далі. Об'єднати ж зусилля у планетарному масштабі, переплавити «людство–пил» у «людство–організм» можливо, як здавалося світлим розумам, тільки на якійсь єдиній матеріальній платформі, що породжує однотипні умови соціального буття.

Нині на горизонті з'являється ще одна ідея, що, як і мрія про інтегроване людство, полонила багатьох історіософів ХІХ і ХХ століть і була так само глибоко вкорінена у світових культурах. Ідея уніфікації світу – інформаційної та цивілізаційної, згідно з якою людство, піднімаючись у процесі історичної еволюції з одного «ступеня» на інший, досягає, врешті-решт, якогось загального для всіх формаційного і цивілізаційного стану й отримує тим самим «адекватну» матеріальну основу загального буття.

Ідея соціально-економічного прогресу, вінцем якого і мала стати «золота доба» об'єднаного людства в об'єднаному світі, являла собою не стільки результат об'єктивного аналізу природного ходу світової історії, скільки концептуальну конкретизацію пронизаних духом етичного імперативу уявлення утопічних доктринерів про шляхи вирішення фундаментальних проблем людського існування. Цю ідею можна сформулювати так: щоб «урятуватися», потрібно об'єднатися, але об'єднати дуже міцно може тільки соціально однорідний світ, єдина світова цивілізація, яку треба спроектувати і створити [8].

Розвиток сучасного світу свідчить про чітко виражену тенденцію до його інтернаціоналізації, про необхідність об'єднання людства перед лицем глобальних проблем. Міждержавні господарські зв'язки, постійна зовнішньоекономічна і політична діяльність, що оточила земну кулю, мережа комунікацій та екологічна криза об'єднують долі багатьох держав в одну все-світню долю.

Світова спільнота прагне до інтеграції. Тисячі супутників Землі передають радіосигнали на всі континенти.

Десятки тисяч транснаціональних компаній оперезали планету щільною торгово-транспортною мережею, одночасно викидаючи на ринки десятків країн нові машини, оперну та естрадну музику, відеокамери і шоколад. Фінансові столиці світу пов'язані єдиною системою обміну інформацією, у лічені секунди вкладаються мільярдні операції.

Світ ХХІ століття перебудовується. Перекроюються межі і створюються нові держави, формуються могутні військові, політичні й економічні блоки, важливу роль у перспективі розвитку світу починають відігравати транснаціональні компанії. Тобто, світ змінюється у бік глобалізації з нечуваною швидкістю. Але, на жаль, усе це формується методом спроб і помилок.

У даний час немає чіткого уявлення щодо політичного устрою світу, не сформована соціально-економічна модель розвитку цивілізації на перспективу, немає переконливої теорії розвитку держав як суспільних систем, не існує взагалі чіткого уявлення про майбутнє. Яку форму демократії (або іншу форму держави) і світову спільноту виберуть на блакитній планеті, що її населяють більше шести мільярдів чоловік? Якими мають бути правила і форми суспільства, за допомогою котрих можна подолати економічні, продовольчі й екологічні проблеми? Усі ці питання вимагають серйозних теоретичних і практичних опрацювань.

Напрацьована європейська модель цивілізації не мала конкуренції у плані динамізму та досягнення успіху. Але виникає серйозне запитання: а чи для майбутнього устрою світу придатна європейська модель демократії? Ціла низка вчених вважає, що потрібна нова модель розвитку світової цивілізації. Очевидно, інтелектуальна еліта світу має запропонувати третій, новий шлях розвитку людства.

Висновки

Усвідомлюючи, що планета і цивілізація в небезпеці, усі люди землі повинні об'єднатися перед майбутніми планетарними, природними, техногенними та іншими катаклізмами. Завдання нинішніх і прийдешніх поколінь, яким воно бачиться сьогодні, – не тільки сприяти подальшому об'єднанню народів,

формуванню глобалізаційного світу, а й виробити наукову теорію на тій основі, на якій будуватиметься нова цивілізація планетарної світобудови.

Література

1. Белопольский Н. Г. Энвайроника – наука о развитии и совершенствовании общества и мира. – Донецк – Мариуполь: ИЭП НАН Украины, 1997. – 330 с.
2. Зеркало недели. – 2004. – № 31 (506).
3. Моисеев Н. Н. Человек во Вселенной и на Земле // Вопросы философии. – 1990. – № 6.
4. Удовик С. Л. Глобализация: семиотические подходы. – М.: «Рефл-бук», «Ваклер», 2002. – 462 с.
5. Тичинко С. И. Украина в глобальном экономическом процессе // Зеркало недели. – 2003. – № 39 (464).
6. Соловьев В. В. Русская идея. – М., 1911.
7. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. Размышления натуралиста. Книга вторая. – М., 1977.
8. Баталов Э. Я. Единство в многообразии – принцип живого мира // Вопросы философии. – 1989. – № 9.

Стаття надійшла до редакції 23 лютого 2006 р.